

BALKAN FETHİNDE ROL ALAN SARI SALTUK VE SEYYİD ALİ SULTAN HAKKINDAKİ MENAKİPNAMEDE YER ALAN EFSANEVİ MOTİFLER ÜZERİNE*

On the Legendary Motifs in the Menakıpname About Sarı Saltuk and Seyyid Ali
Sultan Who Played Role in the Balkan Conquest

Fatma YILMAZ**

Öz

Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethedip oraya yerleşmesinde ve iskân siyasetinin başarılı olmasında gazi-dervişlerin büyük rolü oldu. Horasan erenleri olarak da adlandırılan bu tarihi şahsiyetler, gaza düşüncesi etrafında şekillenen Osmanlı Devleti'nin dünya görüşünü desteklediler ve bu görüş doğrultusunda Balkan fetihlerine katıldılar. Siyasal, ekonomik, dini, sosyal, kültürel hayatın düzenlenmesinde etkili oldular. Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan bunların en bilinenlerindedir. Dervişler, Balkanlarda dil, din farkı gözetmeksizin yaptıkları hizmetlerle, güzel ahlak ve kerametleri ile hem yaşadıkları dönemde hem de sonraki dönemlerde halkı etkilediler, halka rol model oldular. Geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurarak efsanevi bir kimlik ve kişilik kazandılar. Onlara ait Menakıpname ortaya çıktı. Menakıpname, Balkan fethinin ve Türk-İslam kültürünün buralarda yayılmasının hikâyesidir. Aynı zamanda gazi-dervişlerin yaşamlarını anlatan biyografilerdir. Bu bağlamda "Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan kimdir, Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan Menakıpnamelerinin genel özellikleri nelerdir, Menakıpnamelerindeki efsanevi motifler nelerdir, bu Menakıpname Balkanların Osmanlı kültür ve uygarlığının bir parçası haline gelmesine ne derece ışık tutar?" gibi sorular cevaplandırıldı. Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan Menakıpnamelerindeki rüya, tahta kılıç, su üstünde yürüme, topraktan ya da taştan su çıkarma, keramet motifi gibi ortak efsanevi unsurlar incelenip bunlarla ilgili bu Menakıpnameden metin alıntıları yapıldı. Bu efsanevi unsurların, İslamiyet öncesi eski Türk inançları ve destanları, İslam kültürü ve İslami Türk destanlarında ve Bektaşî Menakıpnamelerindeki örnekleri karşılaştırılmaları olarak ortaya konarak aralarındaki benzerliklere vurgu yapıldı.

Anahtar Kelimeler: Efsanevi, Bektaşilik, Derviş, Tekke, Menakıpname, Keramet, Balkanlar.

Abstract

The veterans and dervishes played a major role in the Ottoman Empire's conquest and settlement of the Balkans, as well as the settlement policy's success. They were effective in the regulation of economic, religious, social and cultural life. Sarı Saltuk and Seyyid Ali Sultan are among the best known. Dervishes influenced the people both in the period they lived and in the following periods, and became role models for the people with their services in the Balkans regardless of language and religion, with their good morals and miracles. By building a bridge between the past and the future, they gained a legendary identity and personality thus their *Menakıpnames* appeared. *Menakıpnames* are the story of the Balkan conquest and the spread of the Turkish-Islamic culture in these regions, as well as the biographies that exaggerate the lives of the veterans-dervishes. In this context, this

* Geliş Tarihi: 30.11.2020, Kabul Tarihi: 12.01.2021. DOI: 10.34189/hbv.99.004

Bu makale, "Rumeli'de Faaliyet Gösteren Dervişlere Dair Menakıbnâmelerde Tarihi Ve Efsanevi Unsurlar" adlı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir. Çalışmadaki katkılarından dolayı sevgili ablam Refiye YILMAZ SİRKEÇİ'ye teşekkür ederim.

** Bilim Uzmanı, ecrin840-ecr@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3826-7993>

study seeks to answer following questions: Who are Sarı Saltuk and Seyyid Ali Sultan? What are the general characteristics of Sarı Saltuk and Seyyid Ali Sultan *Menakıpnames*? What are the legendary motifs in their *Menakıpnames*? To what extent do these *Menakıpnames* shed light on the Balkans becoming a part of Ottoman culture and civilization? The common mythical elements and miracle motifs in the *Menakıpnames* of Sarı Saltuk and Seyyid Ali Sultan, such as dream, wooden sword, walking on water, and extracting water from soil or stone were examined by quoting from the related texts. The examples of these legendary elements in pre-Islamic old Turkish beliefs and epics, Islamic culture and Islamic Turkish epics and Bektashi legends were presented comparatively, and the similarities between them were emphasized.

Keywords: Legendary, Bektashism, Dervish, Dervish Lodge, *Menakıpname*, *Keramat*, Balkans.

1. Giriş

XIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Sarı Saltuk (Saltık, Saltuk), Balkanlar'da Türk-İslam kültürünün yayılmasına öncülük eden önemli bir tarihi şahsiyettir (Okıç, 2015: 20). Sarı Saltuk, Anadolu ve Rumeli'nin Türkleşip İslamlaştırılması yolunda büyük mücadeleler vermiş olsa da bu yönü efsanevi kimliğinin gölgesinde kalmıştır (Kınel, 2009: 147). Kahramanlığı ve veli kimliği ile ilgili çok fazla menkıbevi rivayet vardır. Sarı Saltuk'un faaliyetlerini ve varlığını ancak mahalli ananeler, şifahi rivayetler, mezar ve türbelerden öğrenmekteyiz (Özköse, 2019: 335). Sarı Saltuk ile ilgili özellikle de hayatıyla alakalı tarihi kaynaklar kısıtlıdır. Sarı Saltuk'un Miladi 1210-1215 yıllarında Batı Karadeniz'de doğduğu, 1296-1300 yıllarında Romanya'ya bağlı Dobruca bölgesinde şehit olduğu bilinmektedir (Yüce, 1987: 100). Sarı Saltuk'un asıl adı Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sine göre Muhammed Buhârî (Çelebi, 2003: 24) Saltukname'ye göre de Şerif Hızır'dır (Akalın, 1987: 3).

Sarı Saltuk XII. yüzyılda Güneydoğu Avrupa'nın birçok ülkesinde faaliyet göstermiş, Bektaşiler arasında şöhret kazanmış özellikle de Bektaşî tarikatıyla özdeşleşmiştir (İzeti, 2009: 121-122). Bektaşî rivayetlerinde Sarı Saltuk'la ilgili olarak "kâfirlerin dillerini ve dinlerini âlim ve rahipleri kadar iyi bildiği ve İslamiyet'e davet etmek için kilise ve saraylarına gittiği" bilgisi bulunmaktadır (Ruga, 2018: 207-208).

Sarı Saltuk *Saltukname*'de Seyyid Şerif, Şerif Gazi, Seyyid Sultan, Sultan Baba, Sultan-ı Gazıyan, Sultanu'l Evliya, Saltık Baba, Saltık-ı Rumi gibi adlarla da anılmıştır (Büyükokutan, 2014: 59). Osmanlılar Balkanlarda sufi paradigmasını ön planda tutarak ilerlediler. Sarı Saltuk gibi dervişler bu bölgeye onlardan önce gelip gayrimüslimlere İslamiyet'i anlattılar. Gönülleri fethederek Osmanlı fethini kolaylaştırdılar (İsmaili, 2019: 27-29).

Kaynaklarda Sarı Saltuk'taki "sarı" unvanının asıl ad olmayıp sembolik bir mana taşıdığı bilgisi vardır. Türklerde her boyun birtakım sembolik manaları olan bir rengi vardır. Boylar daha çok "ak", "kara" "kıızıl", ve "gök" gibi renk isimleriyle anılmışlardır. "Sarı" rengini ise Türkler ve Çinliler hakanlık rengi olarak kullanmışlardır (Tuğrul, 2014: 118-119). Bir rivayete göre Sarı Saltuk kumral olduğu için "sarı" lakabını almıştır (Sarıkaya vd; 2013: 93).

Saltukname ise Fatih Sultan Mehmet’in oğlu Cem Sultan tarafından yazdırılmıştır. Fatih Sultan Mehmet, Uzun Hasan seferine çıkarken oğlu şehzade Cem’i Balkan sınırlarını koruması için Edirne’ye gönderir. Şehzade Cem Rumeli’de gezdiği yerlerde Sarı Saltuk’a ait menkıbeleri dinler. Bu menkıbelerden etkilenen Cem Sultan, Ebu’l-Hayr-ı Rûmî’yi bu sözlü menkıbeleri yazıya aktarması için görevlendirir. Anadolu ve Rumeli’deki metinler çok sade bir üslupla 1473-1480 yılları arasında derlenmiştir (Köprülü, 1943: 432-433). İçerisinde çok fazla arkaik kelime bulunmamakla beraber XV. yüzyıla ait Türkçe deyimler ve atasözleriyle süslenmiş güçlü bir anlatımla eser zenginleştirilmiştir (Akalın, 1994: 362). Ebû’l Hayr-ı Rûmî eserin sonunda kendisi hakkında sınırlı bilgiler vermiştir. Bunun dışında fazla bir bilgi bulunmamaktadır (Günşen, 2014: 29).

Saltukname’de Sarı Saltuk’un efsanevi hayatı anlatılmaktadır. Ayrıca Sarı Saltuk’un Anadolu ve Rumeli’deki savaşlarından ve buraların Türkleştirilip İslamlaştırılmasından bahsedilmektedir. Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemi ile ilgili bilgiler de görülmektedir (Akalın, 1988: 3). *Saltukname* bu açıdan tarihimiz ve edebiyatımız için önemli bir kaynaktır.

Kızıldeli Sultan ismiyle de kabul görüp yaygınlaşan ve bu şekilde kabul edilen Seyyid Ali Sultan; Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda, Balkanların Türkleştirilmesinde ve İslamlaştırılmasında etkili olan bir gazi-derviştir (Melikoff, 1998: 205). 1380’lere uzanan tarihiyle erken dönem Balkan ve Anadolu Aleviliğinin oluşmasında çok etkin bir isim olan Kalenderî Şeyhi Seyyid Ali Sultan (Hezarfen, 2006: 25) Hacı Bektaş Veli’nin Balkanlar’daki en önemli temsilcilerindendir. Hatta Seyyid Ali Sultan’ın babasının Hacı Bektaş Veli olduğunu ileri süren kaynaklar mevcuttur. Ancak Hacı Bektaş Veli’nin hiç evlenmediği birçok tarihçi tarafından kabul edilmiş bir gerçektir (Şahin, 2009: 49). Seyyid Ali Sultan, muhipleri ve dervişleri ile Rumeli fethinde büyük yararlılıklar göstermiştir (Teber, 2019: 390). XIV. yüzyılın ilk yarısı ile XV. yüzyıl içinde yaşamıştır. XVI. yüzyılda Bektaşiliğin ana merkezlerinden biri durumuna yükselen Dimetoka’daki tekkesi aracılığıyla uzun müddet faaliyetlerini sürdürmüştür (Hezarfen, 2006: 25-33).

Seyyid Ali Sultan Kızıldeli adı verilen akarsuyun yakınında bir tepe üzerine dergâhını kurmuştur. Bu akarsuyun adından esinlenerek Seyyid Ali Sultan’ın lakabı Kızıldeli olmuştur (Noyan, 2000: 247). Kızıldeli bazen “Seyyid” veya “Seydi” olarak da anılmaktadır.

Osmanlı Devleti’nin XV. ve XVI. yüzyıllarda Rumeli topraklarını dini bir heyecanla fethetmesiyle beraber sayı olarak hızla artan tarikatlar fethedilen bölgelerde faaliyet göstermişlerdir. Tarikat mensuplarınca menakıpname yazımı da çoğalmıştır. Özellikle Bektaşiler arasında menakıpname yazımında gözle görülür bir artış olmuştur. Velayetname adıyla geçen Bektaşî menakıpnamelerinin tahmini yazılış sırasına göre sıralamak gerekirse; *Velayetname-i Hacım Sultan*, *Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli*, *Velâyetnâme-i Abdal Musa*, *Velayetname-i Baba Kaygusuz*, *Velayetname-i*

Seyyid Ali Sultan, Velayetname-i Sultan Şucauddin, Velayetname-i Otman Baba ve daha pek çok velayetnameler kaleme alınmıştır (Ocak, 2010: 240-241). Gölpınarlı'ya göre *Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli* ya da diğer adıyla *Velayetname-i Hacı Bektaş Veli* dine dayalı Türk edebiyatındaki zincirin halkası gibidir. Bu zincir Dede Korkut ile başlamıştır. *Hamza-Nâme, Kitâb-ı Ebâ-Müslim, Battâl Gazi ve Dânişmend Gazi destanları, Saltukname* adlı eserlerle yürür; *Otman Baba, (Vilâyet-Nâme-i Şâhi), Abdal Mûsa, Seyyid Ali Sultan, Demir Baba Vilâyetnâmeleri* gibi küçük eserlerle tamamlanmaktadır (Gölpınarlı, 1958: I).

Rumeli fetihlerini menkıbevi bir şekilde anlatan *Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi* XVII. yüzyılda Cezbi adında bir şahıs tarafından yazılmıştır (Uçan-Demir, 2015: 30-39). Menakıpnamenin yazarı ilk bakışta Cezbi mahlaslı bir şair gibi görünse de dil ve üslup XV. yüzyıla aittir. Bu nedenle XVII. yüzyıl sonlarıyla XVIII. yüzyıl başlarında yaşayan Cezbi bu eserin müellifi değil düzenleyicisidir (Ocak, 1992: 54-55). Cezbi mahlasını kullanan ve aslen Tırhalalı olan İbrahim adındaki bu zat Başmakçızade Seyyid Ali Efendi'nin kazaskerliği zamanında bir ara kadılık yapmıştır (Yıldırım, 2007b: 49). *Menakıpname Seyyid Ali Sultan*, Rüstem Gazi ve Evrenoz'un hayatlarını anlatması bakımından üç anlatının karışımıdır. Eserde adı geçen kişiler önemli mevkilere gelmişler ve beraber fetihlere de katılmışlardır. Seyyid Ali Sultan şef ve öncüdür. Seyyid Rüstem Gazi ve Evrenos, Seyyid Ali Sultan'ın yardımcılardır (Steinherr, 1999: 54).

Menakıpnamedeki olayların pek çoğunun tarihi tam olarak başka kaynaklardan tespit edilebilmektedir. Örneğin Gelibolu, şiddetli bir depremden sonra 1354'te ele geçirildi (Yıldırım, 2007a: 47). Süleyman Paşa ise (H.758) 1358'de vefat etmiştir (İnalçık, 1993: 141).¹ Dolayısıyla tarih araştırmacıları için verdiği bilgilerin güvenilirliği artmaktadır.

2. Rüya Motifi

Rüyalar kehanet habercisi olarak kabul edilmektedir. Birçok kültürde geçerli olan inanca göre rüyalar vasıtasıyla Tanrıların insanlara mesajlar iletmesine inanılmaktadır (Florioti, 2013: 29). Eski Yunan ve Roma kültüründe rüya görmek için özel olarak yaptırılan mabetlerde bulunan rahipler rüya yorumu yapmışlardır. Sümerlere ait tabletlerde de rüya tabirleri bulunmaktadır. Tufan'da bulunan Göktürk yazısıyla yazılmış bir el yazması Türklerin ilk rüya yorum kitabı olarak kabul edilmiştir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde de Salur Kazan'ın, Yeğenik'in ve Karaçuk Çoban'ın rüyalarından bahsedilmektedir. *Kutadgu Bilig*'de rüya-düş, tabir eden anlamlarına gelen muabbir, yörgüçü ve yorguçü kavramları kullanılmaktadır. İslami gelenekte Hz. Yakup en eski rüya tabircisi olarak kabul edilmektedir. *Dede Korkut Hikâyelerinde, Saltukname*'de, *Danişmendnâme*'de, halk hikâyelerinde, masallarda, destanlarda rüya motifi önemli bir unsur olmuştur (Uzun, 2008: 431-432). İslam dininin iki kaynağı olan Kur'an ve hadislerde rüyaya dair örnekler bulunmaktadır. Ayrıca olağanüstü olayların anlatıldığı Menakıpnamede de rüya motifine yer

verilmiştir. Evliya menakıpnamelerinde rüyalar işlevlerine göre; emir verme (bir şeyi isteme), propaganda, müritliğe ya da şeyhliğe kabul ettirme, İslam'ı kabul ettirme, ahiret ahvali ve ölümden sonrasını belirtme, gaipten haber verme, cevap verme, inancı kuvvetlendirme, telkin etme, esaretten kurtarma şeklinde karşımıza çıkar (Kızıldağ, 2017: 611-620).

Kahramanların rüyalarında görülen Hz. Peygamber, Ebu Müslim'e savaş baltasını vermiş ve Danişmend Gazi'ye de fetih bölgelerini göstermiştir. Hz. Peygamber rüyalarda inananlarla iletişime geçer. Rüya motifi hem edebi çevrelerde hem de sufi çevrelerde önem kazanmıştır. Tasavvufi simalardan Mevlâna Celaleddin Rumî'nin dedesi Celaeddin Hüseyin Hatibî'nin ilahi lütuf olarak gördüğü rüyada, Hz. Peygamber kendisine Horasan padişahının kızıyla evlenmesini emreder. Aynı şekilde benzer işlev özelliği taşıyan rüyasını İbn Arabî de *Fütühat'ül-Mekkîye* adlı eserinde anlatmaktadır. Veysi'nin siyasetnâme özelliği taşıyan *Hâb-nâme* adlı eserinde dönemin siyasetini gördüğü rüya vasıtasıyla anlatmaktadır. Tasavvufta rüya, şeyh ile müridi arasında irşat rolü oynamıştır. Hristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet gibi dinlerde rüyanın önemli işlevi olmuştur. Özellikle rüyalarda “ağaç” ve “ateş” motifleri ortak unsurdur. Ahd-i Atik'te Babil Kralı II. Nebukadnezzar gördüğü ağacı, Danyal Peygamber hükümdarlık olarak yorumlamıştır. Büyük İskender'in annesi Olympias, rüyasında ateş ve yıldırım görür. Ateş Zeus olarak yıldırım ise ilahi bir lütuf olarak yorumlanmıştır. Bu rüyaya göre Büyük İskender Tanrı'nın bir lütfu olarak kabul edilmiştir. Gölgesi ile dünyayı kaplayan “ağaç” motifi ile deniz gibi dünyayı kaplayan “pınar” motifi Abbasi ve Osmanlı'da saltanat rüyalarının ortak motifidir. Bazı rüyalarda “ağaç” ve “pınar” motifi ile doğacak çocukların bile saltanatı müjdelenmiştir. Ayrıca ağacın yapraklarından ve meyvelerinden bütün canlıların faydalanması nedeniyle ağaç, bolluğu ve bereketi temsil etmiştir. Kutsallık kazanan ağaç olağanüstü özelliklere sahiptir. Kendi isimleriyle devlet kuran Cengiz Han, Timur ve Kadı Burhaneddin Ahmet de saltanat rüyasıyla meşruiyet kazanmışlardır (Çetin, 2012: 42-55).

Cengiz Han, Timur, Kadı Burhaneddin Ahmet, Selçuklu ve Osmanlı hükümdarları da kendilerini Allah'ın yeryüzündeki temsilcileri olarak gördüklerinden hükümdarlıklarının Allah tarafından onaylanmasını beklemişlerdir. Bu nedenle çoğunlukla peygamberi ve kutsal şahısları rüyada görmüşlerdir. Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'nin gördüğü rüyalar, Osmanlı Devletinin kuruluş aşamasında onlara kutsiyet kazandırmış hem de rüyayı gören hükümdarın otoritesini meşrulaştırılmıştır (Şahin, 2010: 321). Osman Gazi'nin rüyası toplumun hafızasına kazanmıştır. Dervişlerin menkıbeleri de toplumun hayal dünyasını hâlâ süslemeye devam etmektedir (Erginli, 2002: 115).

Sarı Saltuk'un Babadağ'daki mezarını yaptıran II. Bayezid mezar yerini gördüğü rüya ile bulmuştur (Yüce, 2014: 78). Sarı Saltuk'un keramet motiflerinin başında rüya gelmektedir. Diğer Türk İslam destanlarında olduğu gibi *Saltukname*'de de rüya önemli bir motiftir. Kahramanın rüyada Hz. Peygamber ve din büyüklerini görmesi ona kutsiyet kazandırmıştır. Ayrıca fetihler Allah tarafından da onaylanmış olmaktadır (Uçkun, 2014: 135-139).

Gaza ve cihat ruhuyla Balkanların fethi rüya aracılığıyla kutsallık kazanmaktadır. Rüyalar gazi ve dervişlerin motivasyon kaynağıdır ve *Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan Menakıpnameleri* 'nde rüya motifine sıkça rastlanır.

2.1. *Sarı Saltuk Menakıpnamesi* 'nde Rüya Motifi

Sarı Saltuk, Hz. Muhammed'i rüyasında görür ve Hz. Muhammed'in mezarında aralarında bir konuşma gerçekleşir. Konuşmaya göre, Sarı Saltuk Hz. Muhammed'e mezhebini sormuştur. Hz. Muhammed dört mezhebin imamının adlarını sayarak "Bunlar bizim çâr-yârrımız gibidir" cevabını vermiştir. Rüyaların inancı kuvvetlendirme işlevinin örneğidir. Hz. Muhammed İslam dinine dönmesi için kâfirin rüyasına girer ve bu kişi kahramanın en büyük yardımcısı olur. Sarı Saltuk'un yardımcısı olan Elyon-ı Rumi'de böyle bir rüya sonucunda Müslümanlığı kabul etmiştir (Yüce, 1987: 136-137). Burada rüyaların İslamiyet'i kabul ettirme işlevi görülmektedir.

Saltukname 'de Sarı Saltuk'un Battal Gaziyi rüyasında görmesi şu şekilde anlatılmaktadır:

"[...] yatdı uyudı. Vakı'asında cedit Seyyid Battal Gâzi'yi gördi. Eyitdi: "Ciğer-güşem! Dur yiründen hurûc eyle. Sana kimse mukâbil olmaya. Yüri falan mağaraya var, benüm bindüğüm Aşkar'umı anda bulasın didi. "Ve esbâbı âlât-ı harbi, mükemmel tığ-ı Dahhâk bilesinde al sünüsün ve bâkî yarağın, dahı ol Güştasb kalkanı, ne kim Hazreti Hamza'nun yarağıdur hep andadır" didi.

Bu rüyadan sonra Sarı Saltuk mağarayı bulur. Battal Gazi'nin bahsettiği at orada durmaktadır. Alnı sarı, ak; tüyü güveze benzeyen atı alıp oradan ayrılır (Akalin, 1987: 5).

Saltukname 'de, *Battal-nâme* 'de geçen olaylar sadece kahramanın adı değiştirilerek anlatılmaktadır (Paçacıoğlu, 1993: 3). Sarı Saltuk bahsedilen mağarada Aşkar'ın üzerinde çeşitli savaş aletlerini, kalkanı, zırhı, tığ-i zohhak'ı, süngüyü ve Hz. Hamza'nın eşyalarını bulur. Kutsal mağarada at ve savaş aletleri bulmak motifi *Battal-nâme* 'de geçmektedir. Aşkar'ı Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi bulmuştur. Her iki destanda da rastlanan rüya ve savaş aletleri İslamiyet'le birlikte görülen unsurlardır. Atın mağarada bulunması da çok eski Türk inanışlarından (Yüce, 1987: 227-228).

Sarı Saltuk rüyasında Ece Bey isminde bir Türk beyinin kendisinden ve Umur Gazi'den sonra Ece Duası denilen yerde kâfirleri bozguna uğratacağını görmüştür. Umur Gazi şehit olduktan sonra Ece Bey yeşil kanatlarıyla gökyüzüne uçup kaybolmuştur (Yüce, 1987: 365).²

Ayrıca Fatih Sultan Mehmet Sarı Saltuk'u rüyasında görür. *Saltuknameye* göre bu olay şu şekilde anlatılmaktadır: " [...] gice Sultân Mehemed düşünide Sultan Saltuh'ı gördi. Geldi elinde bir demür miftâh tutar dahı Sultân Mehemed'e anı sunıvirdi dahı eyitti: "Ol miftâhı var İstanbul'a anun berkinük kapısının kilidinin

inahtarıdır. Tut anun kapusın aç, Veli miftâhı anda koma zinhâr yohsa yavı kılursın, key sakın. Dahı getür miftâhı Edirne’de sakla, eğer İstanbul’da koyasın dahı gayrı kapu açamazsınız” şeklinde ifadesiyle Sarı Saltuk, İstanbul’u fethedeceği müjdesini Fatih Sultan Mehmed’e vermektedir (Akalin, 1990: 367).³ Burada rüyanın gaipten haber verme işlevi de gerçekleşmektedir.

Sarı Saltuk’ın ne zaman öleceği rüyasında kendisine bildirilmiştir. Kırkinci kerameti onun ölümü için bir işarettir. *Saltukname*’de şu şekilde geçmektedir: “Pes Seyyid ol vakitte bir gice Gâzi Ömer’i düşünde gördi. Eyittiler: “Kırk dürlü velâyet bundar sâdır ola, kırk tamâm olduğı gibi bu er şehîd ola. Bundan sonra kesretiyle kimse zuhûr-ı velâyet eylemeye” (Yüce, 1987: 283).

2.2. Seyyid Ali Sultan Menakınamesi’nde Rüya Motifi

Seyyid Ali Sultan Menakınamesi’nde, Yıldırım Han’ın rüyasında Hz. Muhammed’i görmesi ve Rumeli’nin fethinde kendisine yardımcı olacak kırk erin geleceğini müjdelemesi şu şekilde geçmektedir:

[...] İmdi tar-i hicret-i Fahr-i Kâinat aleyhi efdalu’t-tahiyat efendimiz hazretlerinden sekiz yüz dört sene mürürında Sultan Yıldırım Han tâb-u serâhu ile Rumeli’ne feth etmek dilerdi ve çok dürlü tedbir ve efkârlar iderdi, netice-i matluba dest-res olmazdı. Ancak bir Cuma gicesi Yıldırım Han hazretleri taht-ı saadet bahtında otururken aşğa gelüb, seccade-i münâcaata baş koyup kırk rekât namaz edâ ve Hakk Te’âla’dan Rumeli’nin fethiçün niyaz ve reca idüb, erenlerden istimdâd talep eyledi. Çok tazarru’ ve niyazlar kıldı. Ol gice didelerine hâb-ı rahat müstevli oldukda heman ma’nâsında ikicihan fahri Muhammed Mustafa sallahu te’âla aleyhi ve âlihi ve sellem zuhur idüb buyurdu ki: “Yâ Yıldırım han melûl olma ki Hak Te’âla duanı müstecâb eyledi. Hâlâ Horasan canibinden ve benim nesl-i pâkimden Seyyid Alimâyetinde sana kırk er gelecektir. Anların cümlesi kuvvet ve kudret sahibi veliyyullahdır ve Rumeli’nin fethi onların yed-i himmetlerindedir. Anlardan tegâfûl itmeyesin.” (Yıldırım, 2007b: 161-162).⁴

Horasanda bulunan Seyyid Ali Sultan ve erenleri de gece rüyalarında Hz. Peygamber’i görürler. Hz. Peygamber onlara önce Hacı Bektaş Veli dergâhına gidip oradan gerekli talimatları aldıktan sonra Yıldırım Han’a varıp Rumeli’nin fethine katılmalarını tembih eder. Yıldırım Han’ın huzuruna gelen erenler rüyalarını birbirilerine açıp “şükr-i lillah” ederler. Yıldırım Han’ın gördüğü rüyada ise Hz. Peygamber, sultana savaşlarda ele geçen esirler ve mallar üzerinde devlet hazinesinin hakkı olduğunu ve alması gerektiğini bu iş için Seyyid Rüstem’i sorumlu tayin etmesini ister (Yıldırım, 2007b: 15-16).

3. Tahta Kılıç Motifi

Her toplumda güneş, ay, dağ, aslan, boğa, kurt, at, kartal, ejderha, kalkan ve kılıç gibi güç figürleri bulunmaktadır (Koçak ve Gürçay, 2017: 36). Kılıç motifi eski Türklerde ve İslam kültüründe güç ve egemenliği temsil etmiştir. Cihan hâkimiyeti gibi ideallerde kılıç dinî bir sembol olmuştur. Ayrıca kılıç yemin-ant sembolizminin

bir unsuru olmuştur. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde hayat ve ölüm arasındaki perdeyi temsil eden kılıçtan ve işlevlerinden bahsedilip yemin ritüelinin içine kılıç katılmıştır. Kılıç diğer farklı kültürlerde de sembol olarak kullanılmıştır. Kılıcın niteliğine göre kılıca isim verilmiştir. Gösterişli ve süslü kılıçlar kılıç alayında kullanılmıştır. Kişinin can dostu olan kılıcın yerini ateşli silahlar aldıktan sonra kılıç üniformaların aksesuarı olup işlevsel özelliğini kaybetmiştir (Sevinç, 2013: 622-627).

Menkıbelerde anlatılan ellerinde tahta kılıç taşıyan yarı çıplak dervişlerin coşkulu ruh halleri savaşlardaki askerlerin maneviyatını yükseltmektedir (Demirci, 2011: 147-148).⁵ İslami Türk destanlarındaki “Gazi tipi”nin, velayetnamelerdeki “derviş” tipiyle birleşmesi sonucunda ortaya “Derviş-gazi” tipi çıkmıştır (Karadağ, 1999: 90-91). Böylece fetih yapan savaşçıyla bir ermişin vasıfları tek bir karizmatik şahsiyette toplanmıştır (Krstic, 2015: 75). Tahta kılıç da bunun sembolü olmuştur.

Büyük pirlerin kudreti ve gücünü temsil eden tahta kılıca çoğu Bektaşî velisi sahipti. Tahta kılıçla bazen ejderha bazen de kâfir öldürülmektedir. Ayrıca bu motif Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını anlatan ilk devir vakayinamelerinde de bulunmaktadır. Şamanların da ayin törenlerinde kullandıkları alet tahta kılıçtır. Ayin yaparken vecd haline girebilmek için çaldıkları davulla beraber tahta kılıç bulunduran şamanlar, tahta kılıcı kötü ruhlara karşı savaşmak amacıyla bir araç olarak kullanmaktadırlar (Ocak, 2012: 179).

Tahta kılıç geleneği Alevilerde de görülmektedir. Alevilerdeki inanca göre Hacı Bektaş'tan sonra gelecek olan büyük mürşidin gelip Hacı Bektaş'ın kılıcını alacağına inanılmaktadır. Balım Sultan döneminde Hacı Bektaş Tekkesine gelen bir zat tahta kılıcı almaya gelince Balım Sultan bu kişinin bahsedilen mürşit olduğunu anlar ve tahta kılıcı ona verir. Bu zat Hasan Dede'dir. Böylece mürşitlik mertebesine erenler tahta kılıç taşıyabilmektedir (Ocak, 2012: 182).

Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nde anlatıldığına göre; bir gün Ahmet Yesevî'ye Horasan ülkesinden gelen bir grup insan Bedehşanların ülkelerine saldırdıklarını ve zor durumda olduklarını ifade ederek Ahmet Yesevî'den yardım isterler. Bunun üzerine Ahmet Yesevî on iki yaşında manevi oğlu Kutbeddin Haydar'a kılıç kuşatarak onu Horasanlı Müslümanlara yardım etmesi için gönderir. Fakat Kutbeddin Haydar yenilerek düşmana esir düşer. Ahmet Yesevî hem Kutbeddin Haydar'ı kurtarması hem de Bedehşanlar'ı yenmesi için Hacı Bektaş Veli'yi görevlendirir. Hacı Bektaş Veli şahin şekline girip Bedehşan ülkesine varır. Kutbeddin Haydar'ın bulunduğu mağaraya gelir ve onu kurtarır. Kâfirlerle de savaşarak onları yener (Duran vd; 2010: 119).

3.1. *Sarı Saltuk Menakıbnamesi*'nde Tahta Kılıç Motifi

Ebûmüslimnâme'de Ebû Müslim-i Horasânî'nin cevheri semadan inmiş özel bir baltası olduğu gibi; *Battal-nâme*'de Seyyid Battal'ın özel bir kılıcı vardır. Sarı Saltuk da tahta kılıçtan başka İran mitolojisindeki Dahhak'ın kılıcına ve Hz. Hamza'nın

silahına sahiptir (Ocak, 2002: 43-44). Zor durumda kalan Sarı Saltuk'un en büyük kurtarıcısı Hızır'dır. Hızır Sarı Saltuk'a kılavuzluk etmiştir. Bir rivayete göre de kendisine tahta kılıcı veren Hızır'dır. Demir gibi sağlam olan tahta kılıç hurma ağacından yapılmıştır. Tahta kılıç Hz. Peygambere aittir.

Battal Gazi ve Danişment Gazi'nin kılıcı gibi Sarı Saltuk'un da kılıcı kutsal ve olağanüstü özelliklere sahiptir (Uçkun, 2014: 135-139). *Saltukname*'de Sarı Saltuk bir mağarada Battal Gazi'nin atı üzerinde "tîğ-ı Dahhâk"ı bulur (Akalın, 1987: 5). Tahta kılıç motifi *Battalnâme*'de de geçmektedir. *Battalnâme*'ye göre Hüseyin Gazi, önüne çıkan bir geyiği kovalayıp bir mağaranın önüne gelir. Burada karşısına sarı renkte bir at çıkar. Atın üzerinde kılıç bulunmaktadır. Ayrıca Âdem Peygamber'in iki bölük saç, İshak Peygamber'in savaş elbisesi, Davut Peygamber'in zırhı, Hamza Peygamber'in gürzü ve bu silahların üzerinde isimleri yazmaktadır (Köksal, 1984: 155).

Sarı Saltuk'un Hızır Aleyhisselam'dan yardım istemesi ve Hızır Aleyhisselam'ın ona kılıç getirme kıssası Menâkıbnâme'de şu şekilde geçmektedir "[...] Yâ Hızır!" dedi. Ol sâ 'at Hızır aleyhi's-selâm-yitişti, geldi. Şerîfi ol yirden kaptı, ırakta kodı. Akı başına gelince ana bir kılıç sunuvirdi, ağaçtan idi, fitratı demürden idi. Eyitti: "Bu kılıç Resûl Hazretlerindenür salavatu'llâhî 'aleyh-sana rûzî oldu." Pes Şerif alup anı 'izzetle sakladı. Hurma ağacından idi, taş anun birle çalsa iki bölerdi"[...] (Akalın, 1988: 29).

Hacı Bektaş Veli'nin Sarı Saltuk'a tahta kılıç verip Kaligra'ya göndermesi *Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi*'nde şu şekilde nakledilmiştir:

Bir gün Hacı Bektaş Veli Hazretleri çile hanede ydi. Zemzem pınarı denilen yere geldi. Bir çobanın bir koyun sürüsünü pınarın kenarında otlattığını gördü. Hazret-i Hünkâr çobanın yanına gitti. Sırtını sıvazlayarak "çoban adın nedir" dedi. Çoban "adım Sarı Saltuk'dur" dedi. Sarı Saltuk pâdişâh, "buyurun ne buyurursunuz elimden geldikçe hizmetinizde olurum" dedi. Hazret-i Hünkâr, "seni Rum'a saltuk" deyip, çobana safânazar himmet etdi, gözlerin sığadı. "Erin safâ-nazarı kimyadır. Kara toprağa baksa bir anda altına çevirir" dedi. Sarı Saltuk Padişah'ın gönül gözü açıldı. Manevi makamları geçerek erlik mertebesine erdi. Hacı Bektaş Veli Sarı Saltuk'a yedi ok, tahta kılıç ve bir seccade verdi. Sarı Saltuk sağına Ulu Abdal'ı soluna Kiçi Abdal'ı alarak seccade üzerine oturup "Ey erenler seccadesi yürü şimdi erenler nereye saldıysa doğru o yana git" dedi (Duran vd; 2010: 421-425).

Bundan sonra Sarı Saltuk gittiği yerlerde kerametler göstererek kâfirlerle mücadeleye girer. Sarı Saltuk'un savaş aleti olarak kullandığı ok ve yay (Yüce, 1987: 277) da *Saltukname*'de geçmektedir. Battal Gazi'nin de kullandığı üç adet oku vardır. Bu oklar Hızır tarafından kendisine verilmiştir. Bu okları olağanüstü yaratıkları öldürmek için kullanmıştır (Köksal, 1984: 155).

Saltukname'de sembolik bir anlam taşıyan ve manevi bir değeri olan tahta kılıcı ustalıklı kullanan Sarı Saltuk'a kâfirlerin vurdukları kılıç darbeleri tesir etmemektedir (Yüce, 1987: 273-275). *Saltukname*'de Sarı Saltuk'un tahta kılıçla Müslümanlığı yaymak için kâfirlerle savaştığı şu şekilde geçmektedir:

“[...]bir tığ-ı âb-dâr dutardı, hemân Şerif üzre yürüyüp çaldı. Kılıca Şerif elin karşı dutdı. Allah Ta ‘âlâ sakladı, bir kılın kesmedi. Server kavrayup kılıcını herîfün elinden aldı. Kâfir dahı virmeyeyin sandı. Lâkin Sever şöyle çekdi kim la‘înün ayası derisi kılıç kabzasına yapışu kaldı. Andan Server kendü kılıcın kendüye havâle kıldı dahı eyitdi: “Tiz Mûs’ümân ol yohsa seni depelerim ve gövdeni oda ataram.”didi. Kâfir herzeye başladı. Başında devlet ve sa ‘adet yoğımış, Şerif Gâzi ol kâfiri eyle çaldı kim iki pâre eyledi. İnüp kılıcın ucı yire batdı[...].” (Akalın, 1987: 338-339).

Bu örneklerle Sarı Saltuk’un tahta kılıç motifi ile güç ve egemenliği arttırılırken mürşitlik ve ermişlik mertebesi de vurgulanmıştır.

3.2. *Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi*’nde Tahta Kılıç Motifi

Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi’nde ise alışıldık tahta kılıç motifi yoktur. Ancak *Abdal Musa Velayetnamesi*’nde tahta kılıç motifi geçmektedir. *Velayetname*’de, Abdal Mûsâ, Gâzi Umur Bey’in kendisinden bir yadigâr istemesi üzerine Kızıldeli Sultân’ı verir ve Kızıldeli Sultân’a bir tahta kılıç hediye eder. “Abdal Mûsa Sultân çağırup bir ağaç kılıç sundı. Kızıldeli Sultân aldı, öpti başına kodı. Andan sonra yürüdiler şeklinde geçmektedir” (Güzel, 1999: 118).

Rumeli fethine Umur Gazi ile giden Seyyid Ali’nin eline Abdal Musa’nın bir ağaç kılıç vermesi Geda Muslu’nun nefesinde şu şekilde geçmektedir:

“Erenler Serveri ol sırrım Ali

Serçeşme olmuştur Urum’eline

Ağaçtan Zülfikar ol gerçek veli” (Yıldırım, 2010: 73-77).

4. Keramet Motifi

Keramet sözlükte itibar, şeref ve cömertlik anlamlarına gelmektedir (Bulut, 2001: 331). Tasavvufta ise velilere atfedilen olağanüstü olaylara keramet denilmiştir. Keramet, alçak gönüllüğü ve şükür duygusunu arttırdığından dolayı nefsin terbiyesini sağlamıştır (Ocak, 1992: 28). Bir başka tanımda da keramet, kerem gibi master olup sözlük anlamı olarak “iyi, ahlaklı ve cömert” anlamlarında isim şeklinde kullanılmaktadır. Terim olarak keramet ise Allah’ın sevgili kullarında görülen “olağanüstü hâl” olarak tanımlanmaktadır. Halk olağanüstü özelliklere sahip veliyi Allah’a en yakın kişi olarak görmüştür. Büyük âlimler, kerametın Allah’a yakınlık derecesinin göstergesi olmadığını, kerameti görülmeyen velilerin de olduğunu, bunların mertebesinin keramet sahibi velilerden daha yüksek olduğunu, henüz işin başında olan velilerde keramet görüldüğünü, keramet ve kerametın manevi durumlarının abartılmaması gerektiğini, asıl kerametın müminin Allah’ın emir ve yasakları karşısında itaati olduğunu açıklamışlardır (Uludağ, 2002: 265-267). Keramet sahibi veli Rabbine gönülden bağlıdır. Rabbinin rızasını kazanmak için güzel ve faydalı amellerle uğraşır. Harikulade olaylar velilere atfedilen kerametlerde ve peygamberlere atfedilen mucizelerde görülmektedir. Bu yönden her ikisi de birbirine benzer

görünse de aralarında farklar bulunmaktadır. Mucize peygamberin Allah tarafından görevlendirilmesinden sonra meydana gelir. Keramette böyle bir görevlendirme yoktur, velâyet makamına ulaştığı varsayılan herkeste görülebilmektedir. Ayrıca vahyin gelmesiyle beraber peygamber sıfatı kazanılırken veli için bu söz konusu değildir (Bulut, 2001: 342-347).

Sufi çevreler, peygamberliğin velilerle kıyaslanmayacak kadar üstün bir makam olduğunu belirtmiş olmalarına rağmen gönderilen son peygamber Hz. Muhammed için kullanılan Hâtemu'l Enbiyâ terimine benzer Hâtemu'l Evliyâ terimini kullanmışlardır. IX. yüzyıldan sonra keramet, tarikat şeyhlerinin mutlak otoritelerini sağlamak amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır. Bunun sonucunda keramet sahibi şeyhe olan bağlılık artmıştır. Tasavvuf tarihinde bazı şeyhler kerametleri kabul etmese de müritleri tarafından şeyhinin kerametleri yayılmaya çalışılmıştır (Ocak, 1992: 3-30).

Tarih boyunca birçok peygamber onlara inananlar tarafından yalancılıkla ve büyücülükle suçlanmıştır. Batıl olan sihir öğrenmenin ve öğretmenin haram olduğu hatta küfre girdiği ayetlerde belirtilmiştir. Bu nedenle sihir ile mucize birbirinden farklıdır. Peygamberlerin doğruluğunu kanıtlayan mucize, dinin olağanüstü boyuttan geldiğini insanlara kabul ettirip onların dine inanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. İman edip peygamberin yolundan giden kişilerde peygamber mucizeleri türünden kerametlere sahip olabilmektedir. Mucizeler ve kerametler dilden dile dolaşarak yayılmıştır (Aydın, 2015: 107-124). Allah'ın veli kullarına verdiği olağanüstü haller olan kerametlerin manevi açıdan zıttı istidraç'tır. İstidraç, inanan ve günahkâr insanlarda ortaya çıkan olağanüstü hallerdir (Yıldız, 2009: 62).

Rumeli'de çeşitli fetih hareketlerine katılan Sarı Saltuk'a ve Seyyid Ali Sultan'a ait kerametler, peygamber mucizelerinin isim ve yer değiştirilerek yapılmış birer uyarlamasıdır. Hatta Türk destan kahramanlarında bulabildiğimiz birçok özellik de menakıpnamesinde bulunmaktadır. Sahip oldukları kerametleri kâfirler üzerinde kullanan gazi-dervişler bu sayede onların Müslümanlığı kabul etmelerini sağlamışlardır.

4.1. Sarı Saltuk Menakıpnamesi'nde Keramet Motifleri

Saltukname epik özellikler taşıyan bir eserdir. İslami esaslarla eski Türk kültürünün yansıması olan *Saltukname* epik eserlerde olduğu gibi efsane ve destan kaynaklarından yararlanmıştır (Yüce, 1987: 167-168).

Saltukname, *Dede Korkut*, *Köroğlu* ve *Oğuz Kağan Destanları*'ndan farklıdır. *Dede Korkut* ve *Oğuz Kağan Destanı*'nda toplum kahramanının önüne geçmiş ve kahramanı şekillendirmiştir. Köroğlu'nun kurduğu toplum suni bir toplumdur. Sarı Saltuk'un ise bir mevkii, bir ordusu bir de milleti bulunmaktadır (Yüce, 1987: 201).

Sarı Saltuk dünyanın dört bir yanına düzenlediği akınlarla birçok farklı kavimlerle ve din mensuplarıyla karşılaşmıştır. *Saltukname*'nin yazarı bunlardan bahsederken eski Türk efsanelerinden yararlanmıştır. Bu nedenle İslamiyet öncesi efsanelerin Sarı Saltuk'un efsanevi kişiliğinin oluşmasında önemli bir etkisi olmuştur (Yüce, 1987: 171-172).

Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan, fiziki olarak tasvir edilmiştir. *Saltukname*'de ise Sarı Saltuk, ayrıntılı olarak tasvir edilmemekle birlikte Sarı Saltuk'un çok iri ve heybetli olduğu, yüzünün nurlu olduğu yer almaktadır. Öyle ki elinde kargısı, iki yanında iki aslanla beraber Sarı Saltuk yürüdüğünde "Zal Oğlu Rüstem görse bu görünüşten korkar" şeklinde ifade edilmektedir. Sarı Saltuk'un koca bir kayayı başının üzerine alıp yürütmesi, kale duvarlarını bir vuruşla yıkması, narasıyla düşmanlarının korkması hatta sesinin korkunçluğundan devlerin bayılıp yere düşmesi gibi örnekler onun güçlü bir vücut yapısının olduğunu göstermektedir (Yüce, 1987: 201-202).

Şerif Hızır'ın Saltuk unvanını alması, bir ata sahip olması ve savaşlarda başarı göstermesi *Saltukname*'nin efsanevi özelliğinin dikkat çeken ilk unsurudur. Onun gücü kadar öfkesi de büyüktür. Sarı Saltuk'un efsanevi yardımcıları deniz dibi, yer altı cinleri ve periler gibi olağanüstü varlıktır. Sarı Saltuk kuyuya atıldığında masal kültürümüzde önemli bir tip olan yılanların sultanı Şahmeran ona yardım eder. Sarı Saltuk'un bu olağanüstü maceralarının kaynağı Ebâ Müslim'e ve Battal Gazi'ye bağlanmaktadır. Sarı Saltuk'un efsanevi bir düşmanı da Kaligra rahibidir. Sarı Saltuk sihirbaz olmadığını ona kanıtlamıştır. Olağanüstü fiziki güce sahip Sarı Saltuk'un efsanevi şahsiyetinin meydana gelmesini sağlayan en önemli özellik ise derviş-gazi olmasıdır (Karadağ, 1999: 87-93).

Battal Gazi ve Danişment Gazi gibi güçlü olan Sarı Saltuk düşman gemilerini eliyle denizden çıkartıp alabilmektedir. Hz. Peygamber'e ait üç saç telini yanında taşıyan Sarı Saltuk'u ok ve kılıç darbeleri etkilememektedir. Bu saç telleri Battal Gazi aracılığıyla Sarı Saltuk'a miras kalmıştır. Masalarda sihirli nesne olarak kullanılan saç teli Sarı Saltuk'a olağanüstü bir güç vermiştir (Uçkun, 2014: 138-139).

Sarı Saltuk'un ölümünden sonra da birçok efsane anlatılmaya devam etmiştir. Örneğin; Sarı Saltuk'un her sabah Babadağ'da bulunan bir camiye gelip abdestini aldıktan sonra ibadetini yerine getirdiğine ve şehri korumaya devam ettiğine orada yaşayan halk inanmaktadır. Bir başka rivayet ise koyunları otlatmak için Babadağ ormanlarına götürülen çoban, koyunların belirli bir yere geldiklerinde oraya basmamak için çember oluşturdıklarını fark etmiştir. Şehir sakinleri orada Sarı Saltuk'un gömülü olduğuna inanmaktadırlar (Batca, 1998: 82).

Sarı Saltuk'un Dobruca'da ejderha öldürmesiyle kâfirlerin Müslümanlığı kabul etmesi olayının benzeri Otman Baba ve Demir Baba'da görülmektedir. Otman Baba ve Demir Baba da kerametleriyle ejderha öldürdükten sonra kâfirlerin Müslüman

olmasını sağlamışlardır. Müslüman olanlara yeni bir isim vermişlerdir. Seyyid Ali Sultan da fetihler sırasında birçok keramet göstermiş ve kâfirlerin Müslüman olmasını sağlamıştır.

Türklerin İslamlaştırma hareketleri destanların ve menakıpnamelerin konusu olmuştur (Köksal, 1984: 7). *Saltukname* kahramanlık destanı olan *Danişmendnâme* ve *Battalnâme*'ye (Ocak, 1993: 478-480; Ocak,1992: 206-208) benzemektedir. Fuat Köprülü'nün belirttiği gibi Sarı Saltuk'u *Danişmendnâme* ve *Battalnâme* 'den ayırmak mümkün değildir. O da manevi vazifesiyle Müslümanlığı yaymakla görevlendirilmiştir (Köprülü, 1943: 434). Önemli Türk Destanlarından olan *Oğuz Kağan Destanı* 'nda da kahraman olağanüstü özelliklere sahiptir. Diğer kahramanlarda olduğu gibi o da manevi vazifeyle düşmanlarla savaşmıştır (Togan, 1982: 18-19).

Saltukname 'de Sarı Saltuk'un gösterdiği kerametlerle kâfirlerin Müslümanlığı kabul etmesi şu şekilde anlatılmaktadır:

"[...] bu diyâra bir Sünnî âdil pâdişâhlar hükm ide, bunların devlet çerağıdır, bu yandukça bundan anlar pây-dâr devlet olalar." dedi. Ol râhibler eyittiler: "Eğer sen ol şem yakasın biz Müslümân olalım." Şerif eyitti: "Gice düşümde Server-i Arab Seyyid-i 'Acem, Habib-i Hüdâ Muhammed Mustafa'yı gördüm, bana sizler gösterdi dahı eyitti İslâm erağın anda yandur, şimdem girü Rûm, İslâm birle dolırsardur." dedi. Anun-çün bunda geldüm. "Pes ol turan ruhbânlar "Saddak! " didiler, eyittiler: "Biz dahı gördük Peygamberi düşümüzde "Oğlum Şerif gelür, îmân getürün bu ocak olsardur ve hem oğlumun yeri kabri bunda ola." Ve eğer inanmazsan beğümüz İstefn dahı görmüşür du düşi. Üçinci gün Şerif gelür. "Üşte geldünüz." dedi. Dahı vardılar İstefan'a haber virdiler. Ol beğ yayan seğürdü geldi, Şerf'ün ayağına düşi, îmân 'arzâ itti. Şerif ana İsmâ'il ad virdi. Ol papazlar, "Biz de îmân getürürüz lâkin ol çerağı yandur görelüm didiler. Şerif ol ruhbânun micmerine yağ koydı, ol Kâf'ta eline girdüğü kim sayd eyledüğü semender derisinden bir fitil eyledi dahı mübârek elisalavat virüp yandurdu, kilisenün sağ canibi tarafından suffasında dike kodı. Üç gün yandı, ruhbânlar hiç tınmadılar. Şerif eyitti: "Yâ ruhbânlar! îmân getürün Ruhbânlar eyittiler: Görelüm söyünür mi?" Ol İsmâ 'il adlu beğ hemân tiz yirinden turup eyitti: "Siz hep kıraram, gerek yansun gerek söyünsün. Biz çün Allah Hazretine ve Resûlüne iman getürdük bir çerağa getürmedük." Didi, el kılıcına urdu. Hemân ruhbânlar bir uğurdan îmân getirdiler, Müslüman oldılar." (Akalin, 1988: 5-25).

Saltukname'de geçen bu olaya göre kâfirler Sarı Saltuk'un kerametiyle Müslümanlığı kabul etmişlerdir.

Saltukname 'de geçen bir diğer olay da şu şekilde geçmektedir:

"[...] Server gelürken Fanar Kal 'asına uğradı. İçinde bir kâfir vardı, adına Feytuz dirlendi, phevân kâfir idi, il ucında anı komışlardı. Pes çün işitti kim Server Seyyid mâl ve esbâbiyla gelür karşı çıkup, birkaç kadeh nûş idüp, kellesin hoş idüp, boynuzunkırdurup, kendinün gözine Simürg 'Anka-mürg sinek görünmeyüp, Server'ün gelüp önün aldı, Server gördi ki kâfir kendüye kasd eyledi, yürüdi hemân kâfîre mukâbele geldi. Bir mikdâr ceng ittiler. Kâfir katı phevân idi, gördi kim Seyyid'e turama "Abes yire fütürlük itmişüz "diyüp tiz dönüp

heman herif gidiverdi, kaçtı. Server ol dem ardından yitişüp kemend tutup yire urdı, sıçradı göğsine çıktı, eyiti: “Ne dirsın, Müslümân olur mısın yohsa işünü tamâm ideyin mi? ”Pes Feytuz gülüp eyitti: “Ya Şerif! Benüm ‘ahdüm oldur kim her kim ki beni yenersen ben anın dininde olayım, gerek Cehûd ola değül kim Müslümân ola.” didi. Server anın üstinden indi. Feytuz turup şehâdet getürdi Müslüman oldı. Pes Şerif yanınca Feytuz’ı bile alup gitti, adını Yûnus kodı[...].” (Akalin, 1988: 41).

Sarı Saltuk, Feytuz adında Hristiyan bir pehlivanla cenk etmiş bu cenk sonucunda Feytuz Müslümanlığı kabul etmiş ve Yunus adını almıştır.

Sarı Saltuk Müslümanlığı kabul eden birçok Hristiyan Beyine Müslüman ismi vermiştir. Örneğin Dobruca Beyi Minâs’a İshâk (Akalin, 1988: 21-23), Edirne ve Üsküp Beyleri Ayamuson’a Ahmet, Ayadimitri’ye de Ali isimlerini vermiştir (Akalin, 1988: 21).⁵

Sarı Saltuk kendisine karşı gelen kâfirleri de cezalandırmıştır. Menâkıbnâmesinde kendisine karşı gelen bir kâfir kadınının taş kesilmesi kerameti şu şekilde geçmektedir:

[...] Bir Rum karısı anı gördi. Şerif’ün denizden gelüp çıkdüğün görecek Şerif’i bildi, seçirdü geldi, çağırdı:”Bre cādü! Bunda girü mi geldün? Uş seni ben sihr ile taş eyleyem halkı şerrinden kurtarayım”diyüp ferecin açup sihre meşgul oldu. Hemân Server ana karşı geldi, du’â-i Seyf’i bir kez okudu, üfürdi. Kendü ve donuzlar ile taş oldılar. Elinde örekesi bile taş oldu [...].” (Akalin, 1988: 31-32).

Sarı Saltuk’un düşmanını helak etme özelliği bulunmaktadır. Sarı Saltuk, namaz kıldığı bir vakitte düşmanları onu ok yağmuruna tutmuşlardır. Sarı Saltuk namazını bitirdikten sonra: “İnşallah kurursunuz”, diye dua ettikten sonra Sarı Saltuk’a saldıran düşmanların hepsi helak olup kurumuşlardır (Demir, 2014: 173).

Menakıbnâmelerde ve destanlarda birçok ortak keramet motifi bulunmaktadır. Örneğin Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan “kurt” ve “geyik” motifi ortaktır. *Battalnâme* ve *Saltukname*’de at, geyik ve mağara motifi bulunmaktadır (Köksal, 1984: 132-145). “Kurttan türeme” ve “mağaradan çıkma” efsanesi, Göktürkler’in devlet mitolojisi olmuştur. Türk mitolojisinde totemizmin en önemli izleri ilk dervişlerin istedikleri zaman bir hayvan ya da kuş şekline girebilmelerinde görülmektedir. “Geyikli Baba” gibi dervişler geyiğe binmişlerdir. Başlarına ve kafalarına geyik boynuzları bulunan şapkalar takmışlardır. Bu dervişler sihirbaz veya rahip olarak nitelendirilen insanlardan değildir. Bilakis on binlerce Türk’ü iskân ettirip yerleştirmeyi başaran liderlerdir. Eski şaman inancına göre şaman elbiseleri kuş veya hayvan şeklini taklit eden elbiselerdir. Bu şekil değiştirmeye mitoloji araştırmalarında “*metamorphose*” denilmektedir. Türklerde ise bu deyim karşılığı olarak “donuna girmek” sözü kullanılmaktadır. Bektaşiler bu eski Şamanist inancı “ma’na âleminde velayetname” olarak tasavvufa uydurmuşlardır. İlk Türk dervişlerinden olan Ahmed Yesevi turna donuna, Hacı Bektaşî Veli güvercin donuna ve Abdal Musa geyik donuna bürünmüştür (Ögel, 2010: 25-30). *Saltukname*’de de Sarı Saltuk’un ruhu büyük bir

kuş şeklinde kendisini alt etmek için planlar yapan tekfurun rüyasına girmiştir (Yüce, 1987: 251). Cinlere hükmetme ve onları emrinde çalıştırma Hz. Süleyman'a verilmiş bir özelliktir. Hz. Süleyman'ın mucizeleri, kuşlarla konuşmak, hayvanlara, cinlere ve rüzgâra hükmetmektir (Çelebi, 1997: 176). Hz. Süleyman gibi Sarı Saltuk da cinlere hükmedip hayvanlarla da konuşabilmektedir (Okıç, 1973: 52).

Sarı Saltuk Menakıpnamesi'nde Sarı Saltuk'un balıklarla konuştuğu kıssa şu şekilde geçmektedir:

"[...] Şerif taşra çıkup eyitti: "iy kâfirler! Eğer bize su içindeki ufacak balıklar gelüp bizüm dinümüz hak idüğine şehâdet ideler, siz nice olursız? didi. Anlar eyittiler: "Hep îmân getürüp Müslümân oluruz ."didiler. Şerif hemân su kenârına geldi, bir kez çağırđıkim: "iy balıklar! Gelün, şehâdet idün. didi. Anı gördiler kim ufacak balıklar cem oldılar dahı bir yire gelüp âdem dilince eyittiler kim: "Eşhedü en lâ ilâhe illallâ ve eşhedü enne Muhammeden resülu'lâh. "Senün dînün hak dînün hak dîndür."didiler. Çün kâfirle bu kerâmeti ve bu hâleti gördiler, hemân bir uğurdan barmak götürüp îmân getürdiler. Müslümân oldılar. Pes Şerif du 'aitti, ol balıklar bir yire cem itmişlerdi ol taşu anda bir nişân içün koydılar [...]" (Akalm, 1988: 52).

Sarı Saltuk'un balıklarla konuşmasına dair bir başka hikâye şöyledir:

"[...] Ol râhib eyitti: "Benim bir kızum var idi bir gün deniz kenârında oynarken kulağından küpesin denize düşürdi, tamâm Rûm harâcına değerdı. Anı bana bulıviresin ben de 'tahahdüme sâdık olam."didi. Pes Şerif ilerü geldi. İlyâs Peygamber du 'asın okudu dahı bir kez çağırđı: "İy balıklar! Tiz ol küpeyi bulun getürün her kanda ise. " didi. Deniz yüzine ol kadar balıklar iri uvak çıktılar ki hesâbın Allah bilür ancak. Âhir bir büyük balık ağzına alup küpeyi getürdi, sumdı. Pes Şerif ağzından alup râhibe virdi. Çün râhib anı gördi, tiz îmân 'arzâ kıldı, Müslümân oldu. Bu kerâmeti çün kâfirler gördiler, andan yiğirmi dört kişi dahı Müslümân oldılar. " (Akalm, 1988: 72).

Sarı Saltuk'un düşmanları tarafından kuyuya atılması ve orada yılanların şâhi Şahmeran ile konuşması şöyledir:

"[...] Birezden aklı başına geldi, kasd eyledi kim Minû-çihr'ün du 'asın okuya. Anı gördi, bir yılan, başı yüzi adam gibi gelüp Şerif'e lutf-ile selâm virdi. eyitti. "Gam yimegil, bize sâhib-i arz sizün geldüğünüzi bildürdi, geldük bize ümüddür ki dermânunuz ola. "didi. Dhı yılanlar gelüp Şerif'ün iplerini kırdılar, boşandı. Gelüp ol adam gibi olan yılanlar şâhi Şâh-ı Mârân idi, anun ayağına geldi, oturdu. Şâh-ı Mârân dürlü ni 'mitler getürdiler. Şerif önine kodılar, yidi. Bir zamân turup söz ortaya getürdiler, Şâh-ı Mârân eyitti: "Server! Bizüm ilümüzde bu yir altında üç başlu bir evren peydâ oldı, altı yıldur kim memleketümüzde bizi fâkadakoyuptur, 'âciz olduk, nicemüzi helâk edüp yutmuştur. Meğer senden bize çâreola." didi[...]" (Akalm, 1988: 65-66).

Sarı Saltuk'ın yardımıyla canavardan kurtulan yılanlar Sarı Saltuk'a dualar ve senalar etmişlerdir.

Menakıpnamede Sarı Saltuk ile Minû-çihr-in âb-ı hayât hakkındaki kıssası şu şekilde geçmektedir:

“[...] İskender bu yirden gelüp gitti. Hızr’a nasiboldı.” Didi. Server, Minû-çihr’e eyitti: “Gel varalum, biz dahı isteyelüm ola kim bize nasib ola?”didi. Minû-çihr eyitti: “Server, ben nen de şol kadar aradum sa’ylar itdüm, bulamadum ve ammâ ol memât bınarına uğradum, kokusından adamun ‘aklı gidüp kendünden bi-hod olurdu[...]” (Akalin, 1988: 93-94).

Sarı Saltuk’un Minû-çihr-i ile Menakıpnamenin diğer kısmında aralarında geçen konuşma şu şekildedir:

“[...]Şerif gördi kim kaya koltuğında mükemmel bir at bir kişi dutar gördi. Bir boz atdur. Ol kişi dahı Sarı Saltuk’a el saldı. Şerif dahı yakın vardı, selâm vird. Ol şahs dahı Saltuk’un selâmın alup, atı Saltuk’a çekivirdi. Şerif eyitti: “Sen kimsin?” didi. Ol eyitti: “Karındaşun Minû-çihr-i cinniyem. Bu atı sana Hazret-i Hızr Nebî - ‘a.s.-gönderdi. Adına “Ankâbil dirler. Bu ata Hazret-i Hamza ve Hazret-i Abbas binmişlerdür. Hak Te ‘âlâ sana rûzî kıldı ve amma silâhun kim zü’l-ce-nâh’dadur ben varup getüreyim. Giygil, yüri.”didi. Ân-ı sâ ‘atde varup getürdi[...]” (Akalin, 1987: 53).

4.2. *Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi’nde Keramet Motifleri*

Menakıpnameler kahramanlık ve keramet motifleriyle süslenmiştir. Seyyid Ali Sultan’ın hayatını anlatan velayetnamesi de keramet motiflerine yer vermiş olsa da diğer velayetnamelere göre daha sağlam tarihi bilgilere sahiptir. Diğer arşiv kayıtları ve diğer çağdaş kaynaklarla mukayese edildiğinde velayetnamede geçen bilgilerin doğruluğu bu kaynaklarda geçen bilgilerle uyum içindedir.

Eser’in “Amma ba’d malum ola ki Rum ilini fetheyleyen gazi erenleri ne veçhile tarikte cehd eyleyüb gayret kemerin miyanlarına muhkem bend ederek burhan ve kerametler izhar edüp cihahda nice nice remz ve rumuzatlar gösterdiler ve ol sebepten ravza-i mübarekleri dem be dem ziyaret olunup mü’min muvahhid-i pak itikadlar mu’tekid ve mukayyed olup ve nice müşkilatları hallolarak murada vasıl olurlar.” şeklindeki ifadesiyle Rumeli’nin fethine katılan gazi dervişlerin keramet gösteren mübarek insanlar olduğu ve mezarlarının birer ziyaretgâh haline geldiği belirtilerek fetihlere kutsal bir hava verilmeye çalışılmıştır (Yıldırım, 2007b: 13-14).

Seyyid Ali Velayetnamesi’nin yazarı eserde özellikle evliyalara ait kerametlerin peygamber mucizeleri gibi hak olduğunu vurgulamıştır (Yıldırım, 2007 a: 15). Otuz dokuz arkadaşıyla beraber Rumeli’nin fethine katılan *Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi*’nde kahramanın efsanevi hayatı en kapsamlı şekilde anlatılmıştır. *Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi* pek çok efsanevi olaylar ve kerametler ile doludur (Yıldırım, 2010: 71).

Gelibolu’nun fethi Seyyid Ali Sultan’ın kerametine bağlanmıştır. Bizans kaynaklarında 1354 yılında gerçekleşen ortaya çıktığı belirtilen deprem *Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi*’ne göre Seyyid Ali Sultan’ın bir nara atmasıyla meydana

gelmiştir. Deprem nedeniyle yıkılan surlardan içeri giren gaziler rahatlıkla Gelibolu'yu ele geçirmiştir. Bu şekilde Seyyid Ali Sultan düşmanların kalbine korku salarak fetihleri kolaylaştırmıştır (Yıldırım, 2007b: 89-111).

Seyyid Ali Sultan'ın elindeki kumları denize saçtığında deniz üzerinde yürüyebileceği bir yol oluşmuştur. Mucizevî bir şekilde denizi geçme hadisesi Hz. Musa'ya kadar uzanmaktadır. Hz. Musa Firavun ile Kızıldeniz kıyısında karşılaştığında Hz. Musa zor durumda kalmış ve Rabbin yardımıyla yarılan denizin ortasından yürüyerek denizi geçmiştir. *Hacım Sultan Menakıpnamesi*'nde de Hz. Musa'nın kıssasına benzer bir olay yaşanmıştır (Yıldırım, 2007b: 110).

Denizi geçme olayı *Ahmed Cahîdî Sultan ve Süleyman Paşa Menakıpnamesi*'nde de anlatılmaktadır. Ahmed Cahîdî Sultan'ın Çanakkale'ye Süleyman Paşa'nın da Gelibolu'ya seccade sererek geçtiği rivayet edilir (Aydın, 2013: 3). Ahmed Cahîdî Sultan ve Süleyman Paşa denizi seccadeyle geçmediği gibi Seyyid Ali Sultan'ın narasıyla kale duvarlarının yıkılma ihtimali de bulunmamaktadır (Pay, 2009: 288). Bunun nedeni olarak menkıbe ile gerçekliği realiteyi karıştırmamak gerekir. Ama kolektif hafızada menkıbe gerçekliğin, realitenin önüne geçer. Ancak toplum yaşamında önemli işlevleri olan bu gibi söylenceler, basit bir dilde anlatılması nedeniyle tarihi olayların akılda kalmasını sağlamaktadır. Mekân ve insan arasında doğrudan ve sürekli bir bağ bulunmaktadır. Halk, hayatını mekâna yansıtarak mekânı vatana dönüştürür. Bu nedenle halkın saygı duyduğu kutsal mekânlar günümüzde de ziyaret edilen en önemli yerlerdir. Mekânlarla ilgili yazılan sayısız eser mevcuttur. Menakıpnamede de mekân ve insan arasında bir bağ bulunmaktadır (Kılınç, 2014: 92).

Seyyid Ali Sultan'ın kerametleri Bektaşî nefeslerinde de yer almıştır. Seyyid Ali Sultan kılıcı ile bir kayayı salatalık gibi parçalar. Fetihlerden önce kale duvarlarını sallayıp yıkmaktadır. Hatta bu hadiseden Pir Sultan bir nefesinde bahsetmektedir. Yine aynı şekilde Virani de bu hadiseye değinen isimlerden biridir. Seyyid Ali Sultan'ın ok atmasıyla kayadan su çıkar ve daha sonra bu kayanın adı Kayapınar olur. Seyyid Ali Sultan'da görülen, yerden veya taştan su çıkartma motifi Hz. Muhammed ve Hz. Musa'nın hayat hikâyelerinde (Yıldırım, 2007b: 75-111), *Hacı Bektaş Veli ve Abdal Musa Menakıpnameleri*'nde görülmektedir (Ocak, 2012: 273).

Gösterdiği kerametiyle horozların erken ötmesini sağlamıştır. Bu keramette Pir Sultan'ın nefeslerinde yerini almıştır. Bilinen başka bir keramet ise kuru çubukları yere atmasıyla yeşillenmesidir. Bu motif birçok Menakıpnamede de geçmektedir. Seyyid Ali Sultan'ın oku siyah bir dut ağacına dönmüştür. Bu ağaç günümüze kadar gelmiştir. Seyyid Ali Dergâhının avlusunda bulunan dut ağacı olduğuna inanılmaktadır. Veli Dede'de bu dut ağaç hadisesini dizelere dökmüştür. Başka bir olay ise Şeyh Bedreddin'in babasının da şehit düştüğü Kazova savaşıdır. Seyyid Ali liderliğinde o güne kadar yapılan en büyük ve en kanlı savaş olmuştur. Pir Sultan bu olaya da nefesinde yer vermektedir. Başka bir kerametinde Seyyid Ali bir işaretiyle toprağı yarmış toprak ölen atını içine almıştır (Yıldırım, 2010: 76-78).

Nefeslerde Seyyid Ali Sultan'a ait kerametlere atıflar yapılmıştır. Keramet motifleriyle birleşen onun hayatına yönelik söylenceler bugünde anlatılmaya devam etmektedir. *Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi*'nde geçen kırk sayısı Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan din geleneklerinde görülen simgesel bir sayıdır. İslam öncesi geleneklere dayanan kırklar görünmezler; bundan dolayı onlara gayb erenleri, gay'ib erenler, "gizli ten"ler de denilmektedir. Savaşlarda yiğitlik göstermişlerdir. *Melik Danişmend Destanı*'nda olduğu gibi din uğruna savaşan kahramanın yardımına koşan bu gizli kahramanlar Türk destan edebiyatında çok yaygın olan motiftir. Çiltan ya da çehel-tan Farsça "40" ve ten "kişi, birey" sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. Türkçede kırklar, Müslüman tasavvuf geleneğinde dünyayı ellerinde tutan kırk Can'dır. Orta Asya'da birisi kutup olmak üzere kırk bir de olmaktadır. Ancak sayıda genelde bir değişiklik olmaz. Biri öldüğünde yerine yeni biri geçmektedir. Bazen kırklar kutsal kişiler için değil de Kırk Haremi, Kırk Dev-anası, Kırk Cin veya Peri gibi kötü kötülüğü temsil eden yaratıklara bağlanmıştır. Ayini Cem adı verilen törenlerde de kırklar geçmektedir (Melikoff, 1998: 48-50). Birçok alanda kullanılan kırk sayısı geleneği modern dünya insanı tarafından sürdürülmeye devam etmiştir. Örneğin "kırk uçurma", "kırkı çıkmak", "kırklara karışmak" vb.

Seyyid Ali Sultan, başına felaket gelen müritlerini bildirdi ve onların yardımına koşardı. Zor durumda kalan müritlerine himmet yoluyla yardım ederdi. Bununla ilgili Menakıpnamede şöyle bir örnek geçmektedir; Seyyid Ali Sultan, Kırcaali yakınlarında bir kalenin fethi için görevlendirdiği Gazi Evrenos'a başı sıkışınca kendisinden yardım istemesini tembih etmiştir. Bunun üzerine savaşta zor duruma düşen Evrenos Gazi, Seyyid Ali Sultan'dan himmet diler. Seyyid Ali Sultan mucizevi bir şekilde savaş meydanına gelmiş ve bir el işaretleriyle düşmanın boynunu koparmıştır. Bu olaya şahit olan kale halkı kalenin teslimi için bir gün istemişlerdir. Seyyid Ali Sultan'ın sihir yaptığını düşünen kâfirler kaleyi sihirle korumaya çalışmışlarsa da gaziler tarafından kale fethedilmiştir (Yıldırım, 2007b: 79).

Sufi çevrelerde en fazla görülen motiflerden olan bast-ı zaman ve tayy-ı mekân eserde üç yerde geçmektedir. Birincisi, Kırk eren Horasanda ibadetle meşgul oldukları sırada Rumeli fethinde görevlendirildiklerinde tayy-ı mekân ile Suluca Karahöyük'e Hünkârın yanına gelmişlerdir. İkincisi, Murdat Kalesi'nin fethi sırasında Seyyid Ali Sultan'ın o sırada Gelibolu'da olan Rüstem Gazi'ye seslenmesiyle Rüstem Gazi tayy-ı mekân ile Seyyid Ali Sultan'ın yanına gelmiştir. Üçüncüsü, haramilerin evini bastığı terzi, Rüstem Gazi'den himmet dileyince Rüstem Gazi anında terzinin yardıma yetişmiştir. Rüstem Gazi tarafından gerçekleştirilen diğer kerametlerden bir diğeri ise esasını yere vurmasıyla yerden su fışkırtan Rüstem Gazi bir kerametiyle de yedi yüz yetmiş yedi adet taşı hareket ettirmiştir (Yıldırım, 2007b: 109-181).

Velayetname-i Seyyid Ali Sultan'da geçen ateş yağdırma olayı ise Hz. Musa'nın Mısır üzerine ateş yağdırma mucizesine benzemektedir (Ocak, 2012: 261). Kırk gün boyunca alınamayan Dimetoka'da Seyyid Ali Sultan kerametler göstermiştir. Kalenin üzerine mucizevi bir şekilde gökten ateş yağması üzerine kâfirler teslim olmak

zorunda kalmışlardır (Yıldırım, 2007b: 19). Seyyid Ali Sultan o bölgeye felaket musallat ederek orasının fethini kolaylaştırmıştır.

5. Su Üstünde Yürüme ve Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi

Su üstünde yürüme motifi *Bektaşî Menakıpnamesi* 'nde ve diğer Menakıpnamede sık görülen motiflerden biridir. *Sarı Saltuk, Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi* 'nde geçmektedir. Topraktan ya da taştan su çıkarma da İslamiyet öncesi ve İslami dönemde sıkça görülen motiflerden biridir.

5.1. *Sarı Saltuk Menakıpnamesi* 'nde Su Üstünde Yürüme ve Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi

Sarı Saltuk'un kumu denize saçarak yürümesi Menakıpnamesinde şu şekilde geçmektedir:

"[...] Çün Şerif geldi, boğaza irişüben turdı gemi taleb eyledi. eyitti: "Sen kimsin? didiler. Şerif anlara eyitti: "Bir râhibem, Harcnevân'dangelerüm, adum Mesih'tür. "didi. Anlar Şerif'e i'tibâr itmeyüp hiç mukayyed olmadılar. Server'den kefil istediler, virmeğe mecâl olmayup nice kim söyledi, kulaklarına koymadılar. Şerif tiz turup mübârek eliyle eteğine kum koydı, bir yirden ol kumu denize saçardı, su içinde köpri gibi kuru olurdı, su gider kara çıkardı. Kâfirler gördiler kim uş denize arkurı yol eyler, tiz gemileriyle seğirdişüp karşı geldiler. Denizün ortasına gitmişti. Eğer kosalar gelür denizin tamâm iderdi. Bu velâyet meşhûrdur. Tiz Server'i gemiye aldılar, eyittiler: "Sultânüm! Sen kimsin ki bu velâyet senden zâhir oldı." Didiler. Şerif eyitti: "Beni dahı bimedüz mi? Eyittiler: "Bilmedük." didiler. Şerif eyitti: "Tekin Türkler sizi kırmazlarmış kim birbirinüzden haberünüz yoktur. Ben ol kimseyem kim dördinci kat kim sizün peygamberünüz Mesih'tür, uş geldi içinüze girdi, dahı bilmezsiniz. "didi [...] (Akalın, 1987: 47-48).

Ayrıca, Battal Gazi ve Danişment Gazi gibi güçlü olan Sarı Saltuk düşman gemilerini eliyle denizden çıkartıp alabilmektedir:

"[...] Server denize at depüp ardlarınca girdi. Eliyle toprak saçardı, su kara yir olurdi. Boz-depe önünde bellüdür bu yir, denize girüp gitmişdür. Pes Şerif eyitti: "İn-şa'Allah helak olurlar" diyü bed-du'â itdi. Râvilereyidürler, ol gemiler Karadeniz'e çıkıcak. Hak Ta'âla yil virdi, ol gemilerün her birin taşa urup helâk eyledi ve kimin kenara atdı, kimin gark eyledi. Girü onlardan üç pâre gemi kurturup İslâmbol'a vardı. Ol dahı şehir önünde kenara atdı[...] " (Akalın, 1987: 60).

Saltukname 'de topraktan ya da taştan su çıkarma motifi şu şekilde geçmektedir:

"[...] Anda bir kilise vardı, anı zâviye ittiler. Şimdi dahı turur ve hem Şerif 'asasın attı bir taşa mihlayup battı, dibinden bir su çıkup revân oldı. Çün bu yirde bu kilise zâviye oldı, şimdi dahı zâviyedür [...] " (Akalın, 1988: 22).

Evliya Çelebi Velayetnamesi 'nde ise Sarı Saltuk Dobruca şehri yakınındaki Kaligra'da ejderha öldürdükten sonra orada bulunan abdallara ejderha ile savaşırken

çok susadığını söyledi. Baktıkları yerlerde su bulamayınca Sarı Saltuk eliyle birkaç yeri kazdı ve birer değirmeni çalıştıracak kadar pırl pırl bir su çıktı (Duran vd. 2010: 437-439).

5.2. *Seyyid Ali Sultan Menâkıbnamesi*'nde Su Üstünde Yürüme ve Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi

Kum Adası Efsanesi ve Rumeli'ye geçişi *Seyyid Ali Sultan Velayetnamesi*'nde şu şekilde nakledilmiştir: Rumeli gazalarına katılmak amacıyla Seyyid Ali Sultan ve kırk arkadaşı Yıldırım Bayezid'in yanına gelirler. Bu ilk karşılaşmada Seyyid Rüstem Gazi'nin simasının güzelliği hem yüzündeki nur hem de elinde taşıdığı kitap ile sultanın dikkatini çekmiştir. Karşılama faslından sonra Yıldırım Han; beyler, paşalar ve kırk erenler ile Rumeli'nin fethine yönelik planlar yapar. Beyler ve paşaların her biri bu konudaki görüşlerini aktarırlar. Ancak hiçbiri kabul edilmez. Erenlerden Seyyid Rüstem Gazi:

“Padişahımız sol kol revan olsun, ba'dehu Saruca Paşa orta kola yürüsün. Bizler de Süleyman Paşa ile sağ kola yürüyüp azm- Burkaz idelim” önerisinde bulunur ve bu öneri orada bulunanlar tarafından akla yatkın ve uygun bulunmuş olup ona göre hazırlıklar yapılmaya başlanır. Plana uygun olarak padişah sol kola revan olur. Sağ kol da ise kırk er ile Süleyman Paşa, Çardak tarafına geçip orayı alırlar. Birkaç gün sonra Seyyid Ali Sultan ve erenleri denizi geçip Rumeli'ye geçmek isterler. Ancak geminin kaptanı erenleri karşıya geçirmek istemez ve kıyıda uzaklaşır. Bunun üzerine Seyyid Ali Sultan eline aldığı kumları denize atarak yürümeye başlar. Seyyid Ali Sultan'ın kerametini gören gemici geri dönerek Seyyid Ali Sultan'dan af diler ve gazileri gemiyle karşıya geçirir (Yıldırım, 2007b: 15-16).

Rumeli'ye geçiş Yıldırım Bayezid zamanında değil Orhan Bey zamanında olmuştur. İşi keramete bağlamaktadırlar. Erken Osmanlı dönemine ait kaynak olmadığı için XV. yüzyıl ortalarında, II. Bayezid ve Yavuz döneminde de yazılan eserlerde geriye dönük romantik bir kurgu söz konusudur. Bu yüzden Seyyid Ali Sultan'ın müritleri de Rumeli'ye geçişleri ve fetihleri Kızıldeli'nin eseri ve kerameti olarak gösterme-görme eğilimindedirler.

Seyyid Ali Sultan Menâkıbnamesi'nde kayadan ve topraktan su çıkarma motifi üç yerde geçmektedir. Öğle namazını kılmak için hazırlanan erenler su bulamayınca Emir Sultan elindeki sopayı yere vurmasıyla yerden su çıkmıştır. Seyyid Rüstem de değirmen için gereken suyu esasını yere vurmasıyla yerden çıkan pınardan temin etmiştir. Başka bir yerde Seyyid Ali Sultan'ın ok atmasıyla kayadan su çıkmıştır (Yıldırım, 2007b: 75-112).

6. Sonuç

Balkanların Türkleşip İslamlaşmasında dervişlerin Osmanlı Devleti'ne birçok faydası olmuştur. Dinî, siyasi, ekonomik hayatın düzenlenmesinde, siyasi otoritenin sağlanmasında, elde edilen toprakların işletilmesinde ve imarında dervişler son

derece etkili olmuşlardır. Bütün bunların tespiti açısından Menakıpname son derece önemlidir. Menakıpname, Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan gibi Rumeli’de faaliyet gösteren dervişlerin hayatlarının, hizmetlerinin, devletle ve halkla olan ilişkilerinin öğrenilmesinde ana kaynaklardır. Menakıpnamedeki tarihi şahsiyetler ve bunların ilişkileri, siyasi, askeri, sosyal ve dini alanlardaki bilgiler tarih araştırmacılarına yol göstermektedir. Aynı şekilde Menakıpnamenin efsanevi unsurları da edebiyat ve kültür tarihimizi aydınlatacak birçok bilgi ile müzeyyendir.

Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan’da olduğu gibi dervişler su üstünde yürüme, taş ve topraktan su çıkarma gibi çeşitli olağanüstü özelliklere sahiptir. Dervişler rüyalar vasıtasıyla gelecekte haber verir, etrafındakileri motive eder. Böylece kendileri kutsiyet ve meşruiyet kazanırken dervişlerin fetih ve faaliyetleri de Allah tarafından onaylanmış olur. Tahta kılıç ile de dervişler gücünü, kudretini ve mürşitliğini gösterir. Düşmanları öldürür, askerinin maneviyatını yükseltir. Dervişlerin kerametleri kâfirlerin Müslüman olmalarını sağlarken Müslümanların da dervişlere daha fazla bağlanmalarına, hayranlık duymalarına katkı sağlar.

Menakıpname; Türk-İslam kültürü, tarihi-efsanevi unsurlar ve hayal gücüyle şekillenmiştir. Düşünce ve davranış olarak aynı özelliklere sahip insanlarda hayal gücü aynı şekilde gelişir. Bu nedenle benzer efsaneler, destanlar ortaya çıkar. Bir kahraman adına düzenlenen efsane daha sonra yeni dini inanç, gelenek ve göreneklerle yani yeni çevrenin şartlarına göre başka bir kahramana uyarlanır. Örneğin Battal Gazinin efsanevi hayatını anlatan *Battalname*, *Saltukname* başta olmak üzere birçok menakıpnameye kaynaklık etmiştir.

Menakıpname, toplumun psikolojik ve sosyal çehresini ifade eder. Hayalini kurduğu ideal hayatı yansıtır. Menakıpnamede, İslamiyet öncesi ve sonrası Türk destanlarında, *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde, *Danişmendname*’de insanlık duygusu, cömertlik ruhu taşıyan Türk kahramanlarının idealleri, vatan ve inançları uğruna yaptıkları mücadeleler vardır. Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultan diğer menakıpname kahramanları gibi birer Alperen olmakla birlikte eski Türk inançlarını da sürdüren Müslümanlardır.

Bu bağlamda Sarı Saltuk ve Seyyid Ali Sultanın efsanevi yaşamlarında farklılıklar olduğu gibi ciddi benzerlikler de vardır. Menakıpnamedeki inanç motiflerinde; İslamiyet öncesi Türk kültürünün, İslamiyet’in, fethedilen yerlerin, Balkan kültürünün özelliklerinin sentezlerini görmek mümkündür.

Sonnottlar

¹ Bazı Batı kaynaklarında Süleyman Paşa’nın suikasta kurban gittiğine dair zayıf bir rivayet bulunmaktadır. Ölüm tarihi 758 (1357), 759 ve 760 (1360) diye verilmektedir. Aralık 1358’de Gelibolu’dan geçen gemilere anlaşma uyarınca müdahale etmemesine dair babası Orhan Bey’den bir uyarı mektubundan, ayrıca babası tarafından onun adına düzenlenen Şaban 761 (Haziran 1360) tarihli vakfiyeden hareketle vefat tarihinin 1359 olma ihtimali olsa da genel olarak 1357 sonbaharında öldüğü bilgisi kabul edilmiştir. (Emecen, 2010: 96).

² “...Bu yiğitidün adına Ece Beğ Sultan Gâzî dirler, gâziler başıdır.”.didi. Pes Server ana bakup du ‘a iderken ol Ece Beğ anı yeşil kanatlarla göğe uçtı dahi havâda semâ ‘lar eyledi. Kanatlarından nurlar saçıldı. Kamu Rûm mülki nura müstağrik oldı...” (Akalın, 1988: 240).

³ Nisa suresi.69.ayet: “Peygamberle, siddiklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle beraberdirler”. Ayete atıfta bulunan eserin dini yönü de bulunmaktadır.

⁴ Velayetnamede anlatılan olay Ankara nüshasında da aynı şekilde geçmektedir, fakat Kahira nüshasının da aynı olay anlatılmasına rağmen Osmanlı Sultanı olarak Yıldırım Beyazıt yerine Orhan Gazi'nin ismi geçmektedir. (Yıldırım, 2007b: 161-162).

⁵ Sarı Saltuk Edirne ve Üsküp fethettiği sırada oradaki beğlerin burunlarını ve kulaklarını kesmiştir. Yorigiyan ve Aya Dimitri'ye Müslümanlığı kabul edince Sarı Saltuk keramet gösterir. Sarı Saltuk'ın duasıyla burunları ve kulakları eski haline dönmüştür (Yüce, 1987: 354-355).

Kaynaklar

- Akalın, Şükrü Halûk. (1994). “Ebülhayr Rûmî”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 10, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s. 360-362.
- . (1990). *Ebül-Hayr-ı Rûmî Saltuknâme*. Cilt: III. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- . (1988). *Ebül-Hayr-ı Rûmî Saltuknâme*. Cilt: II. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- . (1987). *Ebül-Hayr-ı Rûmî Saltuknâme*. Cilt: I. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Aydın, Abdullah. (2013). “Ahmed Câhidî ve Dîvânı.” *Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler)* 36, 1-21.
- Aydın, Hayati. (2015). “İslam İnançları Açısından Mucize, Kerâmet, Sihir ve İstidrac Kavramları Üzerine Bir İnceleme.” *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32, 105-137.
- Batca, Maria. (1998). “Romanya-Dobroudja Türk Topluluğunun Toplumsal Hafızasında Sarı Saltuk Baba, Babadağ Şehrinin Kuruluş Efsanesi”, *1. Uluslararası Türk Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri, (13-16 Ağustos 1998)*. Ankara: Evrak Yayınları, 75-85.
- Bulut, Halil İbrahim. (2001). “Harikulade Olması Açısından Keramet ve Mucize ile İlişkisi”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (3), 329-350.
- Büyükokutan, Aslı. (2014). “Manisa'daki Sarı Saltuk Türbesi Etrafındaki İnanış ve Uygulamalar”, *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler*, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, 57-79.
- Çelebi Evliya. (2003). 8. kitap, *Seyahatnâme (Topkapı Sarayı Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini)*. Haz. Seyyid Ali Kahraman, vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çelebi, İlyas. (1997). “Kur' an-ı Kerim'de İnsan-Cin Münasebeti”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (15), 167-197.

- Çetin, Halil. (2012). “Osmanlı Saltanat Rüyaları ve Tarihi Bağlam”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVII, (1), 37-68.
- Demir, Necati. (2014). “Tarihi, Kültürel ve Destanî Bir Kaynak Olarak Saltıkname”, *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler*, Haz. Ahmet Günşen vd. Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, 155-177.
- Demirci, Mehmet. (2011). “Gazi Dervişler ve Balkanlar”, Ed. Hasan Kâmil Yılmaz. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 27, 147-159.
- Duran, Hamiye ve Gümüšoğlu, Dursun. (2010). *Hünkâr Hacı Veli Velayetnamesi*. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Yayınları.
- Emecen, Feridun. (2010). “Süleyman Paşa”. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 38, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s. 360-362.
- Erginli, Zafer. (2002). “Osmanlı Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri”. Ed. Hasan Celal vd. *Türkler*, 9, 107-115.
- Florioti, Hande Duymuş. (2013). “Eski Mezopotamya’da Kehanet Olgusuna Genel Bir Bakış”. *Tarih Okulu Dergisi* 6, 23-42.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. (1958). *Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyet-nâme*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Günşen, Ahmet. (2014). “Saltuk-nâme Yazarı Ebu’l Hayr-ı Rumi ve Mevlid Yazarı İpsalalı Ebu’l-Hayr Aynı Kişi Midir?”, *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler*, Haz. Ahmet Günşen vd. Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yay., s. 27-41.
- Güzel, Abdurrahman. (1999). *Abdal Musa Velâyetnâmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hezarfen, Ahmet. (2006). *Tarihi Belgeler Işığında Kızıldeli Sultân (Seyyid Ali Sultan) Dergâhı*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.
- İsmaili, Adnan. (2019). “Balkanlarda İslam ve Geçmişi Esaslı Bir Şekilde Anlamak”, *Balkanlar ve İslam: Balkanlarda İslam Dini ve Kültürel Hayat (Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, Trakya Üniversitesi Balkan Kongresi Merkezi Edirne)*, Ed. Abdullah Taha İmamoğlu vd. Cilt. I. 27-29.
- İnalçık, Halil. (1993). *Edirne’nin Fethi (1361), Edirne: Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İzeti, Metin. (2009). “Bektaşiliğin Arnavut Kültür Tarihindeki Yeri”, *Hacı Bektaş Veli’nin Tarihsel Kimliği, Düşünce Sistemi ve Etkileri, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (30-31 Ekim 2009, Üsküp)*, 121-122.

- Karadağ, Metin. (1999). *Türk Hak Edebiyatı Anlatı Türleri*. Ankara: Karşı Yayınları.
- Kınel, Machiel. (2009). “Sarı Saltuk “. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 36, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları. s. 147-150.
- Kılıncı, Aziz. (2014). “Çanakale Sarıcaeli ve Çınarlı Köylerindeki Sarı Saltuk Mezarları ve Buna Bağlı İnançlar”, *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler*, Haz. Ahmet Günşen, vd. Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, 91-101.
- Kızıldağ, Hasan. (2017). “Ariflerin Menkıbeleri’nde Rüya ve İşlevsel Yansımaları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 57, 608-624.
- Koçak, Aynur ve Gürçay, Serdar. (2017). “Alevi-Bektaşî Velâyetnâmelerinde Ejderha Motifi”, *Journal Of Analytic Divinity Dergisi* 1(1), 34-64.
- Köksal, Hasan. (1984). *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Köprülü, M. Fuad. (1943). “Anadolu Selçukluları Tarihi’nin Yerli Kaynakları Umumî Bir Bakış”, *Bellekten* VII (27), 379-521.
- Krstic, Tijana. (2015). *Osmanlı Dünyasında İhtida Anlatıları 15.-17. Yüzyıllar*. Çev. Ahmet Tunç Şen. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Melikoff, Irene. (1998). *Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe*. Çev. Turan Alptekin. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları Yayınları.
- Noyan, Bedri. (2000). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik III*. Haz. Şakir Keçeli. Ankara: Ardıç Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1992). “Battalnâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları. s. 206-208.
- . (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler – Metodolojik Bir Yaklaşım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- . (1993). “Dânişmendnâme “. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.8, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları. s. 478-480.
- . (2002). *Sarı Saltuk Popüler İslam’ın Balkanlar’daki Destanî Öncüsü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- . (2010). *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar Makaleler-İncelemeler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- .(2012). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*. 9. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Okiç, Muhammet Tayyip. (2015). *Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva, Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva (Bir Fetva Etrafındaki Münakaşalar)*. Haz. Şefik Kantar. İstanbul: Ukid Yayınevi.
- . (1952). "Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* I (1), 48-58.
- Ögel, Bahaeddin (2010). *Türk Mitolojisi* Cilt: I. (5. Bsk.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özköse, Kadir. (2019). "Balkan Tekkelerinin Tesir Halkası", *Balkanlar ve İslam: Balkanlarda İslam Dini ve Kültürel Hayat (Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, Trakya Üniversitesi Balkan Kongresi Merkezi Edirne)*, Ed. Abdullah Taha İmamoğlu vd. Cilt I. 03-04 Ekim, 335.
- Paçacıoğlu, Burhan (1993). *Battal-Nâme (İnceleme-Metin-İnteks)*. Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Pay, Salih. (2009). "Rumeli Fethi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18 (1), 279-297.
- Rruqa, İtir. (2018). "Arnavutluk'ta Osmanlı Döneminde (XV-XVII. Yüzyıllarda) Müslümanlar ile Hristiyanların Birlikte Yaşama Tecrübesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, 207-208.
- Sarıkaya, M. Saffet. 2013. "vd.", "İbnü's-Serrâc'a Göre Sarı Saltuk "*İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 32,75-110.
- Sevinç, Bayram. (2013). "Yiğit ve Silahlı Adam Diyalektiğinde Kılıç İmgesi". *Turkish Studies Dergisi*, 8 (6), 619-639.
- Steinherr, İrene Beldiceanu. (1999). "Osmanlı Tahrir Defterlerinde Seyyid Ali Sultan: Heterodoks İslâm'ın Trakya'ya Yerleşmesi". *Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Viaegnatia (1380-1699)*, Haz. Elizabeth Zachariadou, Çev. Özden Arıkan, vd. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., s. 50-73.
- Şahin, Hâlıl İbrahim. (2010). "Seyyid Ali Sultan Velayetnamesindeki Olağanüstülüklerle İlgili Bazı Motifler Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Kültür ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 53, 315-330.
- Şahin, Haşim. (2007). "Otman Baba", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c. 34, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları. s. 6-8.
- . (2009). "Seyyid Ali Sultan ". *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, 48-50.
- Teber, Ömer Faruk. (2019). "Balkanlarda Babagân Bektaşiliği ve Bektâşî Erenleri", *Balkanlar ve İslam: Balkanlarda İslam Dini ve Kültürel Hayat (Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, Trakya Üniversitesi Balkan Kongresi Merkezi Edirne)*, Ed. Abdullah Taha İmamoğlu vd. Cilt: I, 03-04 Ekim, 390.

- Togan, Zeki Veli (1982). *Oğuz Kağan (Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme Ve Tahlilî)*. (2.bsk.), İstanbul: Enderun Yayınları.
- Tuğrul, Talip. (2014). “Sarı Saltuk’ın Tarihi ve Menkıbevi Hayatı”, *Türk Dünyası Bilgiler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması Bildiriler*, Ed. Ejder Okumuş, C. II, Eskişehir: Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yay., s. 117-129.
- Uçan, Muharrem ve Demir Zeynel. (2015). *Kırkların Serdari Kızıldeli*. İstanbul: Kalender Yayınevi.
- Uçkun, Rabia. (2014). “Saltuk-nâme’de Sarı Saltuk Gazi’ye Atfedilen Kerametler”, *Türk Dünyası Bilgiler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması* (26-28 Mayıs), Eskişehir: Türk Dünyası Vakfı Yay., 14, (1), 131-144.
- Uludağ, Süleyman. (2002). “Keramet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 25, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları. s. 265-268.
- Uzun, Gülsine. (2008). “Cengiz Aytmatov’un Eserlerinde Falcılık, Kehanet ve Rüya Motifi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1(3), 424-434.
- Yıldırım, Rıza. (2010). “Bektaşî Alevî Geleneğine Göre Seyyid Ali Sultan”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi* 53, 59-88.
- . (2007a). “Efsanede Gizli Gerçek: Bir Tarih Kaynağı Olarak Seyyid Ali Sultan Velâyetnamesi”. *Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar Dergisi* 6, 9-37.
- . (2007b). *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yıldız, Abdulvahap. (2009). “Kerâmet ve İstidrâc”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (21), 41-64.
- Yüce, Kemal. (2014). “Sarı Saltuk İnançının Yayılma Sahaları”. *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler*. Haz. Ahmet Günşen vd. Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yay., s.139-146.
- . (1987). *Saltuk-Nâme’de Tarihi, Dini ve Efsanevi Unsurlar*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.